

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار
۳	فصل اول: کلیات تدوین برنامه درسی
۳	مقدمه
۴	مفهوم برنامه درسی
۶	برنامه‌ریزی درسی چیست؟
۷	فعالیت‌های اصلی در برنامه‌ریزی درسی
۸	اصول برنامه‌ریزی درسی
۹	رویکردهای برنامه درسی
۱۰	الف) رویکردهای فنی
۱۱	ب) رویکردهای غیرفنی
۱۲	چشم‌اندازهای مسائل برنامه درسی
۱۲	خلاصه فصل
۱۳	فعالیت‌ها و پرسش‌هایی برای تفکر و یادگیری بهتر
۱۴	فصل دوم: الگوهای تدوین برنامه درسی
۱۴	مقدمه
۱۵	نقش و اهمیت الگو برای برنامه‌ریزان درسی
۱۶	دسته‌بندی الگوها
۱۶	۱. الگوهای استقرایی در برابر الگوی قیاسی
۱۸	۲. الگوی فراورده در برابر الگوی فرایند
۱۹	۳. الگوهای تکنیکی در برابر الگوهای غیرتکنیکی
۲۰	الگوهای تدوین برنامه درسی
۲۱	الگوی هدف - وسیله تایلر
۲۳	الگوی معکوس تابا
۲۵	الگوی آلیوا
۲۸	الگوی سیلور و الکساندر

صفحه	عنوان
۲۸	الگوی مک‌دونالد
۳۰	الگوی زیبایی‌شناسی - نظام‌مند آیزنر
۳۱	الگوی مدیریتی بوشامپ
۳۳	الگوی به‌گزین زایس
۳۵	الگوی مک‌آلیستر و نیشن
۳۷	الگوی برنامه‌درسی موازی تام‌لینسون و همکارانش
۴۱	خلاصه فصل
۴۲	فعالیت‌ها و پرسش‌هایی برای تفکر و یادگیری بهتر
۴۳	فصل سوم: تحلیل محیط
۴۳	مقدمه
۴۴	نمونه‌ای از تحلیل محیط
۴۷	محدودیت‌های محیط
۵۳	تحلیل محدودیت‌ها
۵۳	۱. محدودیت زمان
۵۴	۲. محدودیت انگیزه یادگیرنده
۵۵	۳. محدودیت دسترسی معلمان
۵۶	خلاصه فصل
۵۷	فعالیت‌ها و پرسش‌هایی برای تفکر و یادگیری بهتر
۵۹	فصل چهارم: تحلیل نیاز
۵۹	مقدمه
۶۰	مفهوم نیاز و تحلیل نیاز
۶۱	گروه هدف در تحلیل نیاز
۶۲	اهمیت و ضرورت تحلیل نیازها در برنامه‌درسی
۶۴	مؤلفه‌های نیازسنجی موفق
۶۴	الف) رویکرد نیازمحور و مختص زمینه
۶۵	ب) تحلیل دقیق داده‌ها
۶۶	ج) مشارکت ذی‌نفعان
۶۶	د) شناسایی گروهی نیازهای لازم برای پیشرفت
۶۷	مراحل اجرای نیازسنجی
۶۷	مرحله اول: برنامه‌ریزی نیازسنجی
۶۹	مرحله دوم: جمع‌آوری و سازماندهی داده‌ها

صفحه	عنوان
۷۰	مرحله سوم: تفسیر اطلاعات
۷۲	مرحله چهارم: تعیین اولویت‌ها
۷۳	مرحله پنجم: ارتباط با اجرا
۷۴	مراحل نیازسنجی از دیدگاه ویتکین و السولد
۷۵	مرحله اول: کشف آنچه هست
۷۶	مرحله دوم: جمع آوری و تحلیل داده‌ها
۷۸	مرحله سوم: تصمیم‌گیری
۸۰	مؤلفه‌های تحلیل نیازها
۸۰	۱. تحلیل وضعیت هدف
۸۵	۲. تحلیل وضعیت یادگیری
۸۶	۳. تحلیل وضعیت فعلی
۸۷	ابزارهای شناسایی نیازها
۸۸	چهارچوب نیازسنجی در برنامه‌ریزی درسی
۹۰	ارزشیابی تحلیل نیازها
۹۱	تحلیل نیاز و معلم
۹۱	خلاصه فصل
۹۳	فعالیت‌ها و پرسش‌هایی برای تفکر و یادگیری بهتر
۹۴	فصل پنجم: تدوین هدف در برنامه درسی
۹۴	مقدمه
۹۵	مفهوم هدف
۹۵	سطوح هدف در برنامه درسی
۹۶	۱. آرمان‌ها
۹۸	۲. مقاصد
۱۰۱	۳. اهداف عینی (اهداف رفتاری)
۱۰۶	منابع تعیین هدف در برنامه درسی
۱۰۷	۱. نظام اعتقادی و ارزشی و جایگاه آن در تدوین هدف
۱۰۹	۲. ماهیت یادگیری
۱۰۹	۳. یادگیرنده
۱۱۰	۴. دانش
۱۱۰	۵. جامعه
۱۱۰	عوامل مؤثر بر تدوین هدف
۱۱۱	۱. سن

صفحه	عنوان
۱۱۱	۲. تجربه
۱۱۲	۳. سابقه فرهنگی
۱۱۲	۴. دین
۱۱۳	۵. محتویات اجتماعی
۱۱۴	۶. منابع
۱۱۴	رویکردهای تعیین هدف
۱۱۶	الگوهای منطقی و فنی در تصمیم‌گیری برنامه‌داری
۱۱۷	۱. الگوی نیازسنجی
۱۱۸	۲. الگوی منطقی رالف تایلر
۱۱۹	۳. الگوی آینده‌نگری
۱۱۹	۴. الگوی حرفه‌ای یا آموزشی
۱۲۰	۵. الگوی کارآموزی
۱۲۰	مقایسه رویه‌های تایلر و بازنگران در تعیین اهداف
۱۲۰	تعیین اهداف حرفه‌ای
۱۲۰	رویکردهای جایگزین در تعیین اهداف برنامه‌داری
۱۲۱	رویکردهای ضروری در تصمیم‌گیری برنامه‌داری
۱۲۱	شیوه‌های تدوین و بیان هدف در برنامه‌داری
۱۲۱	۱. هدف رفتاری (هدف عینی)
۱۲۲	۲. هدف حل مسئله
۱۲۳	۳. نتایج بیانگر
۱۲۶	رابطه هدف با فعالیت
۱۲۶	خلاصه فصل
۱۲۸	فعالیت‌ها و پرسش‌هایی برای تفکر و یادگیری بهتر
۱۲۹	فصل ششم: انتخاب و سازماندهی محتوا
۱۲۹	مقدمه
۱۳۰	مفهوم محتوا
۱۳۱	مشکلات تصمیمات انتخاب محتوا
۱۳۱	۱. گروه‌های فشار
۱۳۱	۲. افزایش دانش پایه
۱۳۲	۳. اعتماد فراوان به کتاب‌های درسی
۱۳۲	۴. ترجیحات شخصی
۱۳۴	دیدگاه‌های اساسی در انتخاب محتوا

صفحه	عنوان
۱۳۴	۱. دیدگاه سنتی
۱۳۴	۲. دیدگاه پویا (محتوا در خدمت تغییر و تحول)
۱۳۵	۳. دیدگاه سازنده (محتوا برای تغییر)
۱۳۵	معیارهای انتخاب محتوا
۱۳۶	۱. تناسب با اهداف برنامه درسی
۱۳۶	۲. اعتبار
۱۳۷	۳. اهمیت
۱۳۸	۴. سودمندی
۱۳۹	۵. خودراهبری (خودکفایی یا استقلال)
۱۴۰	۶. انعطاف پذیری و تحقق پذیری
۱۴۱	۷. جذابیت
۱۴۱	۸. علاقه
۱۴۲	۹. ماهیت دانش
۱۴۳	۱۰. رشد و توسعه انسانی
۱۴۳	معیارهای انتخاب محتوا بر محور جامعه، یادگیرنده و دانش
۱۴۴	الف) تناسب با عوامل و ارزش های اجتماعی
۱۴۴	ب) تناسب با ویژگی ها و نیازهای یادگیرندگان
۱۴۶	ج) تناسب با قانون مندی های برنامه درسی
۱۴۸	سازماندهی محتوا
۱۴۸	ضرورت و اهمیت سازماندهی
۱۴۹	مسائل سازماندهی محتوای برنامه درسی
۱۵۰	عناصر سازماندهی برنامه درسی
۱۵۱	معیارها و رویکردهای سازماندهی محتوا
۱۵۳	شیوه های سازماندهی محتوا در برنامه درسی
۱۵۳	۱. سازماندهی عمودی
۱۵۷	۲. سازماندهی افقی
۱۶۰	رویکردهای تلفیق
۱۶۶	انواع تلفیق از دیدگاه گلاتورن
۱۷۱	خلاصه فصل
۱۷۱	فعالیت ها و پرسش هایی برای تفکر و یادگیری بهتر
۱۷۴	فصل هفتم: انتخاب و سازماندهی فعالیت های یادگیری
۱۷۴	مقدمه

صفحه	عنوان
۱۷۵	مفهوم فرصت یادگیری
۱۷۵	مفهوم تکلیف آموزشی
۱۷۶	مفهوم فعالیت‌ها و تجربیات یادگیری
۱۷۸	ارتباط محتوا با تجارب و فعالیت‌های یادگیری
۱۷۹	اصول و معیارهای انتخاب فرصت‌ها و فعالیت‌های یادگیری
۱۸۰	معیارهای انتخاب فعالیت‌های یادگیری از دیدگاه مک‌نیل
۱۸۰	۱. ملاک فلسفی
۱۸۱	۲. ملاک روان‌شناسی
۱۸۵	۳. ملاک سیاسی
۱۸۶	۴. ملاک عملی بودن (کاربردی بودن)
۱۸۷	۵. ملاک پژوهش علمی
۱۸۸	اصول تدوین فرصت‌ها و فعالیت‌های یادگیری
۱۸۸	رویه‌های تدوین فعالیت‌های یادگیری
۱۸۸	۱. رهنمودهای انسان‌گرایان
۱۸۹	۲. رهنمودهای بازسازی اجتماعی
۱۹۰	۳. رهنمودهای سیستماتیک (نظام‌مند)
۱۹۱	۴. رهنمودهای دانشگاهی (آکادمیک) در آموزش
۱۹۱	معیارهای انتخاب مراکز سازماندهی برنامه درسی
۱۹۲	مفاهیم کلیدی در سازماندهی برنامه درسی (فرصت‌ها و فعالیت‌های یادگیری)
۱۹۳	عناصر سازماندهی متداول
۱۹۴	هدف آموزش و مراحل یادگیری
۱۹۵	مشکلات و چالش‌های سازماندهی برنامه درسی
۱۹۸	خلاصه فصل
۱۹۹	فعالیت‌ها و پرسش‌هایی برای تفکر و یادگیری بهتر
۲۰۰	فصل هشتم: روش تدریس
۲۰۰	مقدمه
۲۰۱	روش‌های تدریس
۲۰۴	اصول انتخاب روش تدریس
۲۰۷	دیدگاه مربوط به حدود و ثغور برنامه درسی و آموزش
۲۰۷	۱. دیدگاه تداخلی
۲۰۸	۲. دیدگاه تمایزی
۲۰۸	۳. دیدگاه مصالحه‌جویانه یا میانه‌رو

صفحه	عنوان
۲۰۹	۴. دیدگاه اقتضایی
۲۱۰	خلاصه فصل
۲۱۱	فعالیت‌ها و پرسش‌هایی برای تفکر و یادگیری بهتر
۲۱۲	فصل نهم: ارزشیابی برنامه درسی
۲۱۲	مقدمه
۲۱۳	مفهوم ارزشیابی برنامه درسی
۲۱۴	الگوهای ارزشیابی
۲۱۴	۱. الگوی اثربخشی بردلی
۲۱۶	۲. الگوی هدف محور تایلر
۲۱۶	۳. الگوی زمینه - درونداد - فرایند - برونداد استافل بیم
۲۱۸	۴. الگوی هدف - آزاد اسکریون
۲۱۹	۵. الگوی پاسخگوی استیک
۲۲۰	۶. الگوی خبرگی آیزنر
۲۲۱	۷. الگوی به‌گزین
۲۲۳	مراحل ارزشیابی حوزه تحصیلی
۲۲۳	مرحله اول: آماده‌سازی برای ارزشیابی
۲۲۴	مرحله دوم: سنجش زمینه
۲۲۶	مرحله سوم: شناسایی مسائل مورد ارزشیابی
۲۳۰	مرحله چهارم: تدوین طرح ارزشیابی
۲۳۰	مرحله پنجم: اجرای طرح ارزشیابی
۲۳۱	مراحل ارزشیابی از دیدگاه مک آلیستر و نیشن
۲۳۲	هدف و مخاطبان ارزشیابی
۲۳۳	نوع و تمرکز ارزشیابی
۲۳۵	جلب حمایت برای ارزشیابی
۲۳۶	ابزار جمع‌آوری اطلاعات
۲۳۷	چک‌لیست ارزشیابی
۲۳۸	نتایج ارزشیابی
۲۳۹	جایگاه ارزشیابی در فرایند طراحی، تدوین و اجرای برنامه درسی
۲۴۰	انواع ارزشیابی برنامه درسی
۲۴۱	نقش ارزشیابی در مراحل مختلف برنامه‌ریزی درسی
۲۴۱	۱. مرحله نیازسنجی و تعیین هدف‌های کلی برنامه
۲۴۲	۲. ارزشیابی در مرحله گزینش و سازماندهی محتوای برنامه (ارزشیابی نمونه برنامه)

۲۴۳	۳. ارزشیابی نسخه اولیه برنامه درسی (آزمایش اولیه و تجدید نظر)
۲۴۴	۴. ارزشیابی از طریق اجرای آزمایشی برنامه
۲۴۴	۵. ارزشیابی اجرای سراسری برنامه (ارزشیابی مجموعی و کنترل کیفیت برنامه)
۲۴۵	اقدامات لازم برای تدوین طرح ارزشیابی از یک برنامه درسی
۲۴۵	۱. تعیین اهداف ارزشیابی
۲۴۵	۲. انتخاب الگوی ارزشیابی
۲۴۵	۳. تعریف متغیرهای مورد ارزشیابی
۲۴۵	۴. انتخاب معیارهای ارزشیابی
۲۴۶	۵. تعیین پرسش‌های ویژه ارزشیابی
۲۴۶	۶. تعیین روش و ابزارهای گردآوری داده‌ها
۲۴۷	۷. تعیین روش تجزیه و تحلیل داده‌ها و تولید اطلاعات
۲۴۷	۸. تفسیر نتایج ارزشیابی برای قضاوت و ارائه پیشنهادها
۲۴۷	زمینه‌های مختلف برای ارزشیابی برنامه‌های درسی
۲۵۰	خلاصه فصل
۲۵۰	فعالیت‌ها و پرسش‌هایی برای تفکر و یادگیری بهتر
۲۵۲	فصل دهم: اجرای برنامه درسی
۲۵۲	مقدمه
۲۵۴	ماهیت اجرای برنامه درسی
۲۵۷	مفهوم نوآوری در برنامه درسی
۲۵۹	مفهوم اجرا در برنامه درسی
۲۶۰	مفهوم تغییر در برنامه درسی
۲۶۱	دیدگاه و رویکرد حاکم بر اجرای برنامه درسی
۲۶۳	راهبردهای کلی اجرا از دیدگاه فولان
۲۶۳	۱. رویکرد برنامه‌ریزی‌شده (یا رویکرد کاربرپسند)
۲۶۴	۲. رویکرد تطبیقی - تکاملی
۲۶۵	الگوهای تغییر و اصلاح برنامه درسی
۲۶۹	فرایند اجرا
۲۷۰	اجرا به عنوان یک فرایند تغییر
۲۷۱	روش‌ها و سبک‌های اجرای برنامه‌های درسی
۲۷۱	۱. تغییر یکپارچه
۲۷۲	۲. تغییر تدریجی
۲۷۳	انواع تغییر در برنامه‌های درسی

صفحه	عنوان
۲۷۳	الف) رویکرد مدرنیستی
۲۷۵	ب) رویکردهای پست مدرنیستی
۲۷۶	موانع تغییر
۲۷۷	الگوهای اجرای برنامه درسی
۲۷۷	الف) الگوهای مدرنیستی
۲۸۰	ب) الگوهای پست مدرنیستی
۲۸۱	مراحل تغییر
۲۸۳	مراحل تغییر از دیدگاه مک آلیستر و نیشن
۲۸۳	۱. ارزیابی لزوم تغییر
۲۸۴	۲. برنامه ریزی برای اندازه مناسب تغییر
۲۸۴	۳. افزایش آگاهی افراد
۲۸۵	۴. استفاده از راهبردهای متنوع
۲۸۹	۵. نوآوری، مدیریت و پشتیبانی بلندمدت
۲۹۰	برنامه ریزی و اجرای تغییرات
۲۹۱	فرایند نوآوری
۲۹۲	برنامه ریزی نوآوری
۲۹۲	شرایط اجرای موفق نوآوری ها
۲۹۳	نظام های برنامه ریزی درسی
۲۹۳	۱. خاستگاه برنامه درسی
۲۹۴	۲. شرکت کنندگان در برنامه ریزی درسی و تخصص آنها
۲۹۴	۳. میزان توجه به واقعیت های محیطی
۲۹۶	عوامل تسهیل کننده و محدود کننده اجرا
۲۹۷	۱. ویژگی های خاص نوآوری (مشخصات برنامه جدید)
۲۹۹	۲. عوامل محلی
۲۹۹	۳. عوامل سازمانی
۳۰۴	۴. دولت و سایر سازمان ها
۳۰۵	ویژگی های فرایندی مؤثر بر اجرای برنامه درسی
۳۰۵	۱. کسب توافق ذی نفعان
۳۰۶	۲. تدارک (آماده سازی)، شروع و مشارکت
۳۰۷	۳. داشتن چشم انداز
۳۰۷	۴. توسعه تکاملی
۳۰۸	۵. ابتکارپذیری و توانمندسازی

صفحه	عنوان
۳۰۸	۶. فشار و حمایت
۳۰۹	۷. توسعه کارکنان و منابع
۳۱۰	۸. نظارت، ارزشیابی و مقابله با مشکلات
۳۱۱	۹. تجدید ساختار (بازسازی)
۳۱۱	۱۰. ارتباطات و همکاری‌های نزدیک با سازمان‌های خارجی
۳۱۱	خلاصه فصل
۳۱۳	فعالیت‌ها و پرسش‌هایی برای تفکر و یادگیری بهتر
۳۱۵	فهرست منابع

پیشگفتار

برنامه درسی، به عنوان نقشه راه یادگیری، تنها به انتقال دانش محدود نمی شود، بلکه هدف اصلی آن تربیت شهروندانی متفکر، خلاق و مسئول است که بتوانند در جامعه مؤثر باشند. این هدف از طریق شناسایی و پاسخگویی به نیازهای جامعه و ارائه آموزش‌های کاربردی برای آینده شغلی و اجتماعی دانش آموزان محقق می شود. همچنین، برای آماده سازی دانش آموزان برای آینده ای پویا و چالش برانگیز، در برنامه درسی باید مهارت‌های فنی، اجتماعی و تحلیلی به آنان آموزش داده شود و فرصت گفتگو و درک ارزش‌ها و فرهنگ‌های مختلف برای آن‌ها فراهم شود تا شهروندانی آگاه، مسئول و با احترام به تنوع انسانی باشند. از اینرو، برنامه درسی نه تنها یک ابزار آموزشی، بلکه وسیله ای برای توسعه فردی و اجتماعی دانش آموزان و جامعه است. با تحلیل دقیق نیازها و شناخت اولویت‌ها، می توان برنامه درسی مؤثری طراحی کرد که به رشد و پیشرفت دانش آموزان و همچنین پاسخگویی به چالش‌های اجتماعی و فرهنگی کمک کند.

این کتاب مروری جامع و مستند است بر اصول و مفاهیم برنامه درسی که تدوین، اجرا و ارزشیابی را شامل می شود. ساختار و محتوای این اثر با ۱۰ فصل به گونه ای طراحی شده است که به درک بهتر دانشجویان رشته مطالعات برنامه درسی کمک کند.

کتاب حاضر یک منبع معتبر است که به پژوهشگران، استادان، برنامه ریزان و دانشجویان کمک می کند تا با مفاهیم کلیدی و اصول بنیادی در برنامه های درسی آشنا شوند. امروزه نیاز به برنامه های درسی که با نیازهای یادگیرندگان و جامعه هماهنگ باشد، بیش از پیش احساس می شود. از این رو، این کتاب می تواند یک راهنمای مفید برای طراحی و تدوین برنامه های درسی نوین باشد و به ارتقای کیفیت آموزش و یادگیری یاری رساند.

امید است مطالعه این کتاب برای خوانندگان و پژوهشگران مفید باشد. مخاطبان عزیز می توانند نظرات و پیشنهادهای خود را به آدرس ایمیل hajitabar62@gmail.com ارسال کنند.